బంగారు మురుగు

శ్రీరమణ

నాకు ఆరేళ్లప్పుడు మా బామ్మకి అరవై ఏళ్లు.

మా అమ్మా నాన్న ఎప్పుడూ పూజలు పునస్కారాలూ, మళ్లూ దేవుళ్లూ గొడవల్లో వుండేవారు. స్వాములార్లు పీఠాధిపతులూ–ఎత్తే పల్లకీ దింపే పల్లకీలతో మా ఇల్లు మఠంలా వుండేది. అమ్మ తడిచీర కట్టుకుని పీఠాల్ని సేవిస్తూ – నే దగ్గరకు వెళితే దూరం దూరం తాక్కూడదు అనేది.

బామ్మకి యీ గొడవలేం పట్టేవి కావు. అమ్మ నాన్న చుట్టం పక్కం అన్నీ నాకు బామ్మే. మా బామ్మకి కాశీ కామేశ్వరం అన్నీ నేనే. ఓ కంచంలో తిని ఓ మంచంలో పడుకునేవాళ్లం.

తెలుగిళ్ళలో పచ్చటి గొడుగు పాతేసినట్టు మనవల్ని, మనవరాళ్ళని అన్ని వేళలా పొదువుకుని ప్రాణం పెట్టే భామ్మలు కంటికీ, మనసుకీ చలవచేసే సాధారణ హరిత దృశ్యాలే – పది పదిహేనేళ్ళ క్రితం వరకు. అప్పట్లో తెలుగు పిల్లడికి బాల్యమూ–బామ్మా సమానార్థకాలు

ఈ కథ చదివే పాఠకులకి తాము గుండె పొరల్లో నిక్షిప్తం చేసుకున్న బాల్యపరిమళం చప్పున గుప్పున ఎగసివచ్చి– నాగరికత రొదలో తమ పిల్లలు కోల్పోతున్న బాల్యమధూళి స్ఫురిస్తుందని ఆశ.

పెద్దతనపు నస, అత్తగారి సాధింపులూ వేధింపులూ బామ్మదగ్గర లేవు. ఎవరేనా "ఈ ముసలమ్మకి భయమూ భక్తీ రెండూ లేవు..." అంటే – "దయకంటె పుణ్యం లేదు నిర్దయ కంటె పాపం లేదు. చెట్టుకి చెంబెడు నీళ్లుపోయడం, పక్షికి గుప్పెడు గింజలు చల్లడం, పశువుకి నాలుగు పరకలు వెయ్యడం, ఆకొన్నవాడికి పట్టెడు మెతుకులు పెట్టడం – నాకు తెలిసిందివే –" అనేది.

బామ్మకి పుట్టింటివాళ్ళిచ్చిన భూమి నాలుగైదెకరాలు ఇంకో వూళ్లో వుండేది. మా వూరికి పదికోసుల దూరం. ఏటా పంటలకాలంలో కౌలు చెల్లించడానికి రైతులు వచ్చేవాళ్ళు. వచ్చీరాగానే వాళ్లని ఆప్యాయంగా పలకరించేది. పుట్టిన వూరు విశేషాలన్నీ గుక్కతిప్పకోకుండా అడిగేది. వాళ్లు బదులు చెప్పకుండానే మళ్లీ ప్రశ్న– ప్రశ్న మీద ప్రశ్న వర్షం కురిపించేది. రైతులేమో పంట తెగుళ్లగురించి, అకాల వర్షాల గురించి సాకులు చెప్పి పావలో బేడో చేతులో పెట్టి వెళ్లాలనే ఆలోచనతో దిగులు మొహాలు తగిలించుకు వచ్చేవాళ్లు. ఆ మాట ఎత్తడానికి బామ్మ అవకాశం యిస్తేనా–?

"ఎండన పడి వచ్చారు కాళ్లు కడుక్కోండర్రా" అనేసి వడ్డన ఏర్పాట్లలో పడిపోయేది. విస్తరి వేసిందగ్గర్నించి పెరుగు అన్నంలోకి వచ్చేదాకా వాళ్లతో ఊరివాళ్ల కబుర్లన్నీ వాగిరచేది.

తీరా పెరుగన్నం చివర్లో "ఏరా అబ్బీ యీ ఏడాది పంటలెలా వున్నాయిరా" అని అడిగేది.

వాళ్లకి పచ్చివెలక్కాయ గొంతున పడ్డట్టయేది. కమ్మటి భోజనం కొసరి కొసరి వడ్డిస్తే తిని, పైగా తిన్నవిస్తరిముందు కూచుని "పంటలు పోయాయ"ని చెప్పడానికి నోరాడక "పర్వాలేదమ్మా దేవుడి దయవల్ల" అనేవాళ్లు. ఇంకేం చేస్తారు పాపం అణాపైసలతో శిస్తు అప్పగించి వెళ్లేవాళ్లు. వెళ్లేప్పుడు "ఇదిగో బుల్లి పంతులూ! మీ అవ్వ గట్టిపిండమే!" అని ఎగతాళి చేసి వెళ్లేవాళ్లు.

బడికి వెళ్లనని మారాం చేసినపుడల్లా బామ్మ నాకు అండగా వుండేది. "పసి వెధవ గ్రాహ్యం వస్తే వాడే వెళ్తాడు – అయినా ఒక్కగానొక్కడు బతకలేక పోతాడా..." అంటూ నన్ను చంకనవేసుకు బయటకు నడిచేది.

మా ఇంటి పెరడు దాటగానే పెద్ద బాదం చెట్టు వుండేది. అది మా

ఈ వారం కథ

స్థావరం. రోజులో మూడొంతులు అక్కడే మా కాలక్షేపం. బాదంచెట్టు పచ్చడి గొడుగుపాతేసినట్టు వుండేది. రాలిన పండు ఆకులు విస్తరి కుట్టుకుని బామ్మ భోజనం చేసేది. దాని చుట్టూ చిన్న మట్టి అరుగు వుండేది.

"దీన్ని కాపరానికొచ్చేప్పడు మా పుట్టింటినించి తెచ్చా ... అప్పడు జానాబెత్తెడుండేది ... నువ్ నమ్మవ్ ... పిచ్చిముండకి మూడే ఆకులు బుల్లి బుల్లివి వుండేవి ...''' రోజూ ఒకసారైనా ఈ మాట నాకు చెప్పేది. నే కాపరానికొచ్చి ఎన్నేళ్ళో ఈ పిచ్చిమొద్దుకి అన్నేళ్లు అంటూ మానుని చేత్తో తట్టేది ఆపేక్షగా–

ఇప్పటికీ బామ్మ చెంబెడు నీళ్లు దానికి పోస్తూనే వుంటుంది. మానుకి రెండు తొర్రలుండేవి. పై తొర్రలో రెండు రామచిలకలు కిలకిలలాడుతూ కాపరం చేస్తుండేవి. ఇంకో తొర్రలో బామ్మ నాకోసం చిరుతిళ్లు దాచేది. కొమ్మకి తాళ్ల ఉయ్యాల వుండేది. నీడన ఆవుదూడ కట్టేసి వుండేది. దానికి బామ్మ పచ్చి పరకలు వేస్తూ వుండేది. కాకులు పడేసిన బాదంకాయలు పైనంగా కొట్టి నాచేత బాదంపప్పలు తినిపించేది ఆ బాదం చెట్టు మా ఇద్దరికీ తోడూ నీడా–

ఊరు లేచేసరికి వాకిలంతా తీర్చిదిద్ది ముగ్గులు పెట్టేది బామ్మ. రాత్రి నాకు జోలపాడుతూ పేటి ముగ్గు మనసులో వేసుకునేది. ముగ్గులు అయ్యేదాకా నేను బామ్మ వీపుమీద బల్లిలా కరుచుకు పడుకుని కునుకు తీస్తుండేవాణ్ణి.

"అసలే నడుం వంగిపోయె ... పైగా ఆ మూట కూడా దేనికి" – అని మా అమ్మ అంటే "వాడు బరువేంటే - వాడు వీపున లేపోతే ముగ్గు పడదేతల్లీ – చూపు ఆనదేఅమ్మా" అనేది బామ్మ.

సమస్త దేవుళ్లకీ మేలుకొలుపులు పాడుతూ వాకిలి నాలుగు దిక్కుల్నీ ముగ్గుతో కలిపేది. అప్పడు మా మండువా లోగిలి నిండుగా పమిటకప్పకు నిలబడ్డ పెద్ద ముత్తయిదువులా వుండేది.

"పాటలు పాడి దేవుళ్లని లేపకపోతే వాళ్లు లేవరా" అని అడిగితే

"పిచ్చి సన్నాసీ దేవుళ్లు నిద్దరోతార్రా! దేవుడు నిద్దరోతే యింకేమైనా వుందీ –! మేలుకొలుపులూ మనకోసమే చక్రపొంగలీ మనకోసమే" అనేది బామ్మ.

తెల్లారగానే నూనెరాసి, నలుగుపెట్టి కాకరపందిరికింద ముక్కాలిపీట మీద కూచోపెట్టి వేడినీళ్లు పోసేది. "చిక్కిపోయాడమ్మా పిల్లాడు ... పొడుగు సాగుతున్నాడో ఏమో" అని బామ్మ రోజూ నలుగు పెడుతూ దిగులుపడేది. ఒంటిమీద చిన్న గాటో, దెబ్బో, పొక్కో కనిపిస్తే "అఘాయిత్యం వెధవ్వి ఎక్కడ తగిలించుకున్నావ్" అని గారాబంగా కేకలేసి తెగ దిగులుపడిపోయేది. నాకప్పుడు ఎంతో హాయిగా అనిపించేది.

నెలకోసారి భజంత్రీవాడు వచ్చేవాడు. బాదం చెట్టుకింద నేను, మా బామ్మ తలపని చేయించుకునేవాళ్లం. ముందు నా వంతు.

"ఒరేవ్ జాగ్రత్తగా చెయ్ – పిల్లాడి క్రాఫు తెల్లదొర క్రాపింగ్‌లా వుండాలి" అని హెచ్చరికలూ, సలహాలు యిస్తూ ఎదురుగా కూర్చునేది బామ్మ. అయినా వాడి పద్ధతిలో వాడు తిరపతి మెట్లతో డిప్పకొట్టుడు కొట్టేసేవాడు. తనవంతు వచ్చినపుడు చేతిన వున్న బంగారు మురుగు తీసి నా చేతికి తొడిగేది. స్నానం చేశాక కుంకుడురసంతో ఆ బంగారు మురుగుకి మెరుగు తెప్పించి తన చేతికి వేసుకునేది. మెరుస్తున్న చేతిని తృప్తిగా చూసుకునేది.

బజారు చిరుతిళ్లు తినకూడదని నా మీద గట్టి ఆంక్ష వుండేది. ఆరోగ్యం కంటె కుటుంబ మర్యాద దెబ్బ తింటుందని – నాకేం తెలిసేవి కావు.

> "పాటలు పాడి దేవుళ్లని లేపకపోతే వాళ్లు లేవరా"
> అని అడిగితే–"పిచ్చి సన్నాసీ దేవుళ్లు నిద్దరోతార్రా!
> దేవుడు నిద్దరోతే యింకేమైనా వుందీ–! మేలుకొలుపులూ
> మనకోసమే, చక్రపొంగలీ మనకోసమే"– అనేది బామ్మ"

బెల్లపు జీళ్లు, పీచుమిఠాయి, జంతికలు, తేగలూ కొనుక్కు తినాలని నాలిక పీకేది. బామ్మని అడిగితే "ఓస్ అంతేకదా – పద" అనేసి కొన్నిస్తూ కొనిపెట్టేది. మరికొన్ని బాదంచెట్టు భోషాణంలో దాచిపెట్టేది. బామ్మ నా పాలిట వరాలిచ్చే దేవత!

మనవడికి అడ్డమైన గడ్డీ కొనిపెడ్తోందని తెలిసి, బామ్మకి డబ్బు దొరక్కుండా ఇంట్లో కట్టడి చేశారు. దీనిమీద ఇంట్లో చాలాసార్లు గొడవలు జరిగాయి. బామ్మమీద నిఘా వేసినా నా చిరుతిళ్లకి లోటు రాకుండా చూస్తోంది. బియ్యం ఒళ్లో పోసుకొచ్చి జీళ్లు తేగలూ నైవేద్యం పెట్టేది నాకు. అదీ తెలిసిపోయింది. బియ్యం డబ్బాకి తాళం పడింది. దాంతో నా నోటికి కూడా. అత్తగారి ఆటకట్టిందని అమ్మ సంతోషించింది.

"ఇంటి దీపానివి, చక్రవర్తివి నీకే కరువేంటి నాయనా" అని బామ్మ బాధపడింది.

ఆరోజు పీచుమిఠాయివాడు ఊళ్లోకి వచ్చాడు. వాడు రోజూ రాడు. సంతరోజు మాత్రమే వస్తాడు. మూడువైపులా రేకు, ఓ వైపు సరుకు కనిపించేలా అద్దం వున్న డబ్బా – విచ్చిన గులాబీలు కుక్కినట్టు డబ్బా నిండా పీచుమిఠాయి పొత్తులు–వాడు డబ్బా చప్పుడు చేస్తూ "పీచ్మిఠా" అని చిత్రంగా అరుస్తూ వీధిన వెళ్తుంటే నా నోరెంత వూరింపో బళ్లో వున్న నాకు తెలుసు – ఇంట్లో వున్న మా బామ్మకి తెలుసు. "పీచ్మిఠా" అరుపు దూరం అవుతున్నకొద్దీ నాలో బెంగ ఎక్కువవుతోంది. ఆ క్షణంలో బామ్మ బడిగుమ్మంలో ప్రత్యక్షమైంది.

పంతులుగారు ప్రభవ విభవలు చెప్పిస్తున్నారు. బామ్మ రాకతో ప్రమోదూత దగ్గర ఠక్కున వల్లింపు ఆగి తరగతి నిశ్శబ్దం అయింది. నరసింహం పంతులుగారంటే గండభేరుండం! పిల్లలూ పెద్దలూ హడిలి చచ్చేవారు. ఆయనకి బుర్రమీసాలు, కళ్లద్దాలు, గుండూ పిలక, చేతిలో బెత్తం, నాలుగువైపులా చూడగల మిడిగుడ్లూ వుండేవి. మా బామ్మ బడి గుమ్మంలోకి వస్తూనే "ఒరే నరసింహా నా మనవణ్ణి పంపరా" అంది. ఆయన నావైపు చూసి పోరా అనే లోగానే పలకా పుస్తకంతో నిలబడి వున్నాను. "పో..." అనడమేమిటి త్వరలో రామచిలకలా తుర్రున దాటుకున్నాను.

అవతల వీధిచివర పీచ్మిఠావాడు నాకోసమే నిలబడి వున్నాడు. అప్పటికే వాడితో బేరసారాలు పూర్తిచేసింది బామ్మ. రెండు మిఠాయిపొత్తులూ, నాలుగు పుంజీల జీళ్ళు ఇప్పించింది. జీళ్లు జేబులో పోసుకుని, బామ్మ కొంగుచాటు చేసుకుని మిఠాయిలు రెండూ మింగేశాను. ఆ రంగుకి నోరు ఎర్రగా హనుమంతుడి మూతిలా అయిపోయింది.

"ఈ మొహంతో ఇంటికెళ్తే ఏవన్నా వుందీ..." అంటూ కాసేపు బజారు పెత్తనం చేయించి, బడిగంట కొట్టాక బావిదగ్గర మూతి కడిగి, కొంగుతో తుడిచి ఇంట్లో ప్రవేశపెట్టింది.

తెల్లారిపొద్దున దేవతార్చనలో వుండే బుల్లి కంచుగంట కనిపించలేదని అమ్మ కంగారుగా వెదికేస్తోంది.

"ఎక్కడికి పోతుందీ ... ఎలికముండలు లాక్కెళ్లి వుంటాయి..." అని బామ్మ పట్టీ పట్టనట్టు సద్దేస్తూ మాట్లాడుతోంది.

"అయినా ఎలికలు గంటనేం చేసుకుంటాయి బామ్మా" అంటే "పిల్లికి కడతాయ్ ... వెధవాయ్" – అని అరిచి నా నోరు నొక్కి బయటికి లాక్కెళ్లింది.

త్వరలో దాచుకున్న నాలుగు పుంజీల జీళ్లు రెండ్రోజుల్లో పూర్తయినాయి.

మళ్లీ సంతరోజు వచ్చింది. ఇంట్లో పెద్ద గాలిదుమారం లేచింది. నాన్న అరుపుల ముందు బామ్మ ముద్దాయిలా నిలబడి వుంది. వాకిట్లో పీచు మిఠాయివాడు నిలబడి వున్నాడు. క్రితం వారం వాడికి బామ్మ కంచుగంట యిచ్చిందిట. ఆ లెఖ్ఖలో వాడు మనకి నాలుగు మిఠాయిలు ఆరుపుంజీల జీళ్లు ఇంకా బాకీ వున్నాట్ట! అవి యిచ్చేసి వెళ్దామని సరాసరి వాడు ఇంటికి వచ్చాడు. అదీ గొడవ. సడీచప్పుడు చెయ్యదనుకున్న గంట గణగణా బామ్మ గుండెల్లో మోగింది.

"దేవుడి గంటనే పాపభీతి కూడా లేకపోయె..." అంది అమ్మ విష్ఠూరంగా.

"హంత పాపభీతి పడాల్సిందేముందీ ... అయినా ఘంటలో వుంటాడా దేవుడు ... పసివాళ్ల బొజ్జలో వుంటాడుగాని ..." బామ్మ సాయకారం తీసింది.

"ఈ మెట్టవేదాంతాలకేం లెండి ... ఇట్లాగే వదిలేస్తే అవ్వ మనవడు కలిసి ఆ చేతి మురుగు కూడా కరిగించేసుకు తింటారు" అంది అమ్మ నాన్నకి బోధపడాలని –

నాన్న కలిగించుకు మాట్లాడేలోగా బామ్మ కోపంగా గొణుక్కుంటూ చర చరా వెళ్లి బాదం చెట్టుకింద కూచుంది. నేను వెనకే భయం భయంగా వెళ్లా ... కొంచెం దూరంగా నిలబడ్డా.

"... ... నువ్వు కాదు గాని ... ఛి ... నీతో నా చావుకొచ్చిందిలా ఇన్నేళ్లొచ్చి ఆహారికి నా బతుకు దొంగ బతుకైపోయింది ... ఫో అసలు నా చాయలకి రావద్దు ... మీ అమ్మ నాన్న వున్నారుగా ... వాళ్లతోనే వూరేగు ... నాది అనుకుంటే దుఃఖం :... కాదు అనుకుంటే సుఖం ..." అంటూ బామ్మ బావురుమని ఏడ్చింది. కంటి ధార ఎండిన బాదం ఆకులమీద టపటపా రాలాయి. పిడుగులు రాల్తున్నంత చప్పుడు నా చెవికి ... దేవుడు ఏడుస్తుంటే ఎంత భయం వేస్తుంది ... దిక్కులేని వాళ్లకి? ఒక్కసారి బేర్ మని పెద్దగా ఏడ్చాను. బామ్మ తటాలున చేతులు జాపి ఒళ్లోకి లాక్కుంది. అక్కడే చెట్టుకింద ఎండాకుల మీద బామ్మ ముడుచుకుపడుకుంది. నేను బామ్మ పక్కనే వొదిగి దిగాలుగా కూచున్నా. బామ్మ గుర్రుపెట్టి నిద్ర

పోయింది. బొమ్మమీద గండుచీమలు పాకుతుంటే వాటిని దులిపేస్తూ – వెన్నుమీద చెయ్యివేసి నా పక్కలో కూచునే బామ్మలా కూచున్నాను. కాకి రాల్చిన రెండు బాదంకాయలు గుండుమీద పడితే బామ్మ ఉలిక్కిపడి లేచింది. నాకు నవ్వొచ్చింది. సంగతి అర్థంకాగానే బామ్మ కూడా ఫక్కున నవ్వింది. ఆ నవ్వు కొండంత ధైర్యమై నన్నావరించింది.

రాలిన బాదంకాయల్ని పప్పలు వొలిచే పనిలో పడింది. "ఒరే మీ అమ్మకి ఈ మురుగు చెరిపించి ఒక జత ఒంటిమిరియం గాజులు చేయించుకోవాలని ఎప్పట్నించో ఆశ... చూశావా అటు తిప్పి ఇటు తిప్పి ... బోడిగుండుకీ బొటనవేలుకీ ముడి పెట్టినట్టు ... ధోరణి నా నగమీదికి లాగింది ..." – బాదం పప్పలు పెడుతూ బామ్మ అన్న మాటలు నాకు అర్థం కాకపోయినా "ఔనౌను..." అన్నాను ఆరిందాలాగా ఆమెని సంతోషపెట్టడానికి –

* * *

దసరా రోజులు వచ్చాయి.

ఒక పెద్ద పీఠం మందీమార్బలంతో మా ఇంట్లో దిగింది. స్వాములారు, శిష్యగణం, సేవకులు, వంటలక్కలు, గున్న ఏనుగు, నాలుగు ఆవులూ వాటి దూడలూ, జింకపిల్ల, రెండుపల్లకీలు, ఇవిగాక బోలెడు సాధనసామగ్రి నాలుగు గూడు బళ్లనిండా దిగాయి.

ఇల్లంతా ఆక్రమించుకుని సిపాయిల్లాగా వాళ్లే ఎక్కడెక్కడ ఏమేమిటి ఎట్లా అమర్చుకోవాలో చూసుకుంటున్నారు. నేను, బామ్మ పరాయివాళ్లలా చోద్యం చూస్తున్నాం.

"ఇవాల్టినించి మన కొంప సర్కస్ డేరా అనుకో" అంది బామ్మ.

వాళ్లు మాట్లాడే భాష కూడా చిత్రంగా వుంది. మా నాన్నని గృహస్థు అని పిలిచేవాళ్లు. సామాజికులు, పూర్ణదీక్షాపరులు, శిష్యపరమాణువులు, పాదరేణువులు... ఏవిటో నాకు అర్థంకాని మాటలు చాలా వినిపించేవి. అంటే ఏవిటని బామ్మని అడిగితే "అంతా మనుషులేరా అబ్బీ – వృత్తినే... అదో ఆడంబరం" అన్నది బామ్మ.

గున్న ఏనుగుకి రోజూ బెల్లంబుట్ట, అరటిపళ్ల గెల అందించేవారు. దాని సేవకి ఇద్దరు మావటీలు. శ్రీ మావటీగారిని మంచి చేసుకుని నన్ను ఒక్కసారైనా ఏనుగు ఎక్కించాలని బామ్మ తంటాలుపడ్డది కాని వారు సాధ్యపడదన్నారు. పల్లకీలపైన వుండే శాటిన్ వస్త్రం చుట్టేసి, పల్లకీలని దేవిడీలో జాగ్రత్త చేశారు. పల్లకీ ఎక్కించమని హఠం చేస్తే "ఆ సన్నాసి పల్లకీ మనకెందుకురా – నీ పెళ్లికి దీని జేజెమ్మలాంటి పూసల పల్లకీ పెట్టించి ఊరూ పేటా ఊరేగిస్తా..." అని బామ్మ సముదాయించింది. అందరూ నిద్దర్లుపోయాక సాములారి జింక చర్మం మీద నన్ను కాసేపు పడుకోపెట్టింది బామ్మ. బలే మెత్తగానూ, తమాషాగానూ వుంది. జింక పిల్లతో ఆడుకోవాలనిపించేది కాని బామ్మ దాన్ని శత్రువర్గంగా భావించి దూరంగా వుంచేది.

మా ఇంట్లో అర్చనలు, దీక్షలూ, హోమాలు ఘోటకంగా సాగుతున్నాయి. వచ్చే పోయే భక్తులు, బంధువులు అంతా కోలాహలంగా వుంది.

స్వామివారు వెండిరేకులు తాపడం చేసిన సింహాసనంమీద కూచుని తావళం తిప్పుతూ వుండేవారు. ఎప్పుడూ గంభీరంగా వుండేవారు. ఎప్పుడేనా ఒక చిరునవ్వు ప్రసాదించేవారు భక్తులికి. అలౌకిక విషయాల్లోనూ, లౌకిక వ్యవహారాల్లో కూడా తలదూర్చేవారు. వంటలూ – పిండివంటలూ, కూరలూ, పులుసులూ అన్నీ ఏమేం ఎట్లా చెయ్యాలో ఆయనే చెప్పేవారు. చెప్పడం అనకూడదుట ఆదేశించారు అనాలిట! చూట్టానికి వచ్చారనకూడదు దర్శనానికి వచ్చారనాలిట.

"పాదాలివ్వండి స్వామీ" అని ప్రాధేయపడేవాళ్లు. వాళ్లకి ప్రాప్తం వుంటే పాదాలిచ్చేవారు. లేనివాళ్లు పాంకోళ్లకి మొక్కి వెళ్లిపోతుండేవారు.

సాములారు భోజనం చేశాక (అపచారం) భిక్ష స్వీకరించాక, వెండిగొలుసుల ఉయ్యాలబల్లమీద పట్టు బాలీసుల మీద వాలి అరమోడ్పు కన్నులతో భుక్తాయాసం తీర్చుకునేవారు. వింజామరలు విసరడానికి మేమంటే మేమని వంతులకోసం పోట్లాడుకునేవాళ్లు భక్తులు.

"జార్జి చక్రవర్తిదే భోగం – మళ్లీ మీ స్వామివారిదే భోగం" అనేది శిష్యుల దగ్గర మా బామ్మ. వాళ్లు దానికెంతో గర్వపడేవాళ్లు.

సాయంత్రం ఆయన వేదాంత విషయాలు బోధించేవారు. అర్థం అయినా కాకపోయినా అంతా శ్రద్ధగా వినేవాళ్లు. అయ్యవారికి శాలువలు, అమ్మవారికి పట్టువస్త్రాలు, పళ్లు, రొక్కం కానుకలుగా సమర్పించుకునేవాళ్లు.

ఒకరోజు శిల్కులాల్చీ, నాలుగు వేళ్లకీ ఉంగరాలు, మెడలో పతకపు గొలుసుతో ఆర్భాటంగా గుర్రబ్బండి దిగాడొక భక్తుడు. వస్తూనే స్వామివారి పాదాలమీద వాలాడు – స్వామివారు వాత్సల్యంతో వందనం స్వీకరించారు. జోడించిన ఉంగరాల చేతుల్ని తమ చేతుల్లోకి తీసుకుని "ఎట్లా వుందిరా వ్యాపారం" అని అడిగారు.

"అంతా తమ దయ" అన్నాడా భక్తుడు.

"రాహువు ఇల్లు మారుతున్నాడు – ఇక నీకు తిరుగులేదురా పట్టిందంతా బంగారమే" అన్నారు స్వామి భక్తుడి చేతులు వదిలిపెడుతూ – భక్తుడి నడిమి వేలునున్న ఎర్రరాయి వుంగరం స్వామి చేతిలోకి వచ్చింది. పక్కనే వున్న శిష్యుడి దోసిట్లో వేసి "అమ్మవారికి ముక్కెర చేయించండి" అని

"చెట్టుకి చెంబెడు నీళ్లు పోయ..డం. పక్షికి గుప్పెడు గింజలు జల్లడం, పశువుకి నాలుగు పరకలు వెయ్యడం, ఆ కొన్నవాడికి పట్టెడు మెతుకులు పెట్టడం –

యిదే నాకు తెలిసిన బ్రహ్మసూత్రం"

చిరునవ్వుతో ఆదేశించారు. ఆ భక్తుడికి వేలు వూడినంత బాధ కలిగింది. పెదాలు తడారిపోయినాయి. బిక్కచచ్చి "తమ చిత్తం" అన్నాడు ఎప్పటికో తేరుకుని.

"కాదు తల్లి ఆజ్ఞ" అన్నారు స్వామి గంభీరంగా.

మనోవాక్కాయ కర్మలమీద స్వామివారు ప్రసంగం కొనసాగించారు.

బామ్మ నవ్వాపుకోలేక సభలోంచి జారుకుంది. శిష్యుడు ఎదురైతే "మీ దేవుడికి పట్టిందంతా బంగారమే" అని ఎగతాళి చేసింది.

లోగడ విడిది చేసినపుడు ఆయన చూపు బామ్మ బంగారు మురుగుమీద పడిందిట. "తల్లి చిట్టికాసులపేరు కావాలని గోల చేస్తోంది – నువ్వు చెయ్యి విదిలిస్తే తల్లి కోరిక తీరుస్తా..." అన్నారట స్వామి బామ్మతో –

"అయ్యో... ఆ తల్లికి నేనిచ్చే పాటిదాన్నా – సాక్షాత్తూ మహాలక్ష్మి ఆమెకేం తక్కువ స్వామీ" అని బామ్మ భక్తిభావంతో వినయంగా సమాధానం చెప్పిందిట.

"ఒరేవ్ హనుమంతుడి ముందా కుప్పిగంతులు? ఇచ్చేదాన్నయితే ఆనాడు గాంధీగారు గుమ్మంలోకొచ్చి స్వరాజ్యం కోసం జోలెపట్టిన రోజే యిద్దును కదా... మహామహా ఆయనకే ఇవ్వలేదు... ఈ సర్కస్ కంపెనీకి యిస్తానా..." అంది బామ్మ.

** ** **

అది తీర్థప్రసాదాల సమయం –

భక్తులంతా కాళ్లకి మొక్కి, తీర్థం పుచ్చుకుని మళ్లీ మొక్కి వెళ్తున్నారు.

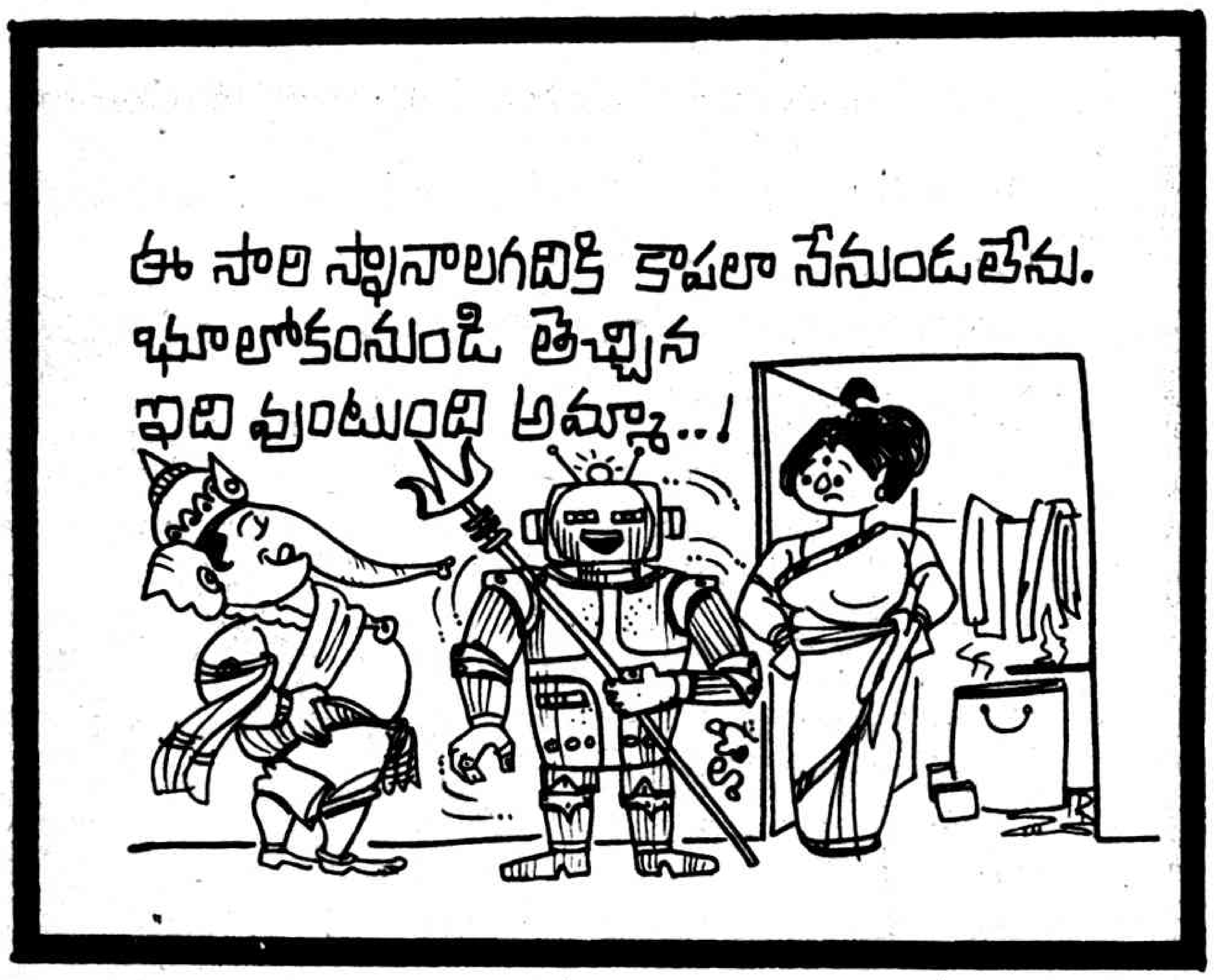

నేనూ వెళ్లి చెయ్యి జాపా. స్వాములారు హుగ్రంగా గుడ్లురిమి "పో అవతలకి" అని గసిరారు. చొక్కా తొడుక్కుని మొక్కడం, తీర్థాలు తీసుకోడం మహాపచారంట! ఇంకేముంది కొంపలు మునిగిపోయినట్టు అందరూ హాహాకారాలు చేయడం మొదలెట్టారు. ఆ సందట్లో నా లాగూ చొక్కా విప్పేసి ఒంటిమీద నూలుపోగు లేకుండా ఆయనముందు నిలబెట్టారు. అయినా ఆయన కటాక్షించలేదు. నన్ను బయటకి పంపెయ్యమని తీర్థపుశంఖుతో సైగచేశారు. తెలియక జరిగిన అపచారానికి మన్నింపు కోరాలని అమ్మ వెళ్లి ఆయనముందు నిలబడితే - మరీ రెచ్చిపోయి "ఇవ్వాళ అమృతం ఎవరికీ ప్రాప్తం లేదు... అపచారానికి ప్రాయశ్చిత్తం..." అన్నారు కఠినంగా - శంఖు కింద పెట్టేసి తావళం అందుకుని ధ్యానంలోకి వెళ్లిపోయారు.

భక్తులు, శిష్యులు అంతా నన్ను దోషిని చూసినట్టు చూస్తున్నారు. ఇదంతా చూస్తున్న మా నాన్నలో సహనం చచ్చిపోయింది. నన్ను బయటికి బరబరా లాక్కెళ్లి, పూనకం వచ్చిన మనిషిలా చావకొట్టారు. ఒంటిమీద ఆచ్ఛాదన కూడా లేదేమో వొళ్లంతా వాతలు తేలాయి. గుక్క పెట్టి పరుగెత్తాను. బామ్మ పరుగు పరుగున ఎదురొచ్చి రెండు చేతులా నన్నెత్తుకుని గుండెలకు పొదువుకుంది. భయం, బాధ, ఉక్రోషం, ఒంటరితనం ఇవన్నీ ఆవరించిన నాకు మా బామ్మ వెయ్యి చేతులు నా కోసం జాపిన అమ్మవారిలా కన్పించింది - గబగబా బాదంచెట్టుకిందకి తీసుకెళ్లింది. వాతలు చూసింది. వలవలా ఏడ్చింది. ఒళ్లంతా నిమిరింది. పైకొంగు కప్పింది. "ఆ బదుద్ధాయికి నిన్ను కొట్టేందుకు చేతులెలా వచ్చాయిరా దూర్వాసపు పుటకా వాడూనూ..." అంటూ నాన్నని తిట్టింది. నా ఏడుపు ఎక్కిళ్ల స్థాయికి తగ్గింది. బామ్మ మాత్రం బుసలు కొడుతోంది.

ఇంతలో స్వాములారి ఆంతరంగిక శిష్యుడు మడిధోవతులు ఆరెయ్యడానికి పెరడువైపు వచ్చాడు.

"దీక్షితులూ ఇటూ" అని గద్దింపుగా పిలిచింది. ఆ పిలుపుకి ఆయన వులిక్కిపడ్డాడు. ఆ సంబోధన... ఆ ధాటీ - దీక్షితులు గారంటే స్వాములారి తర్వాత స్వాములారంతటివాడు. పెద్దాయన అలవాట్లు, ఇష్టాయిష్టాలు, వేళావేళలు, కళాకళలూ అన్నీ తెలిసినవాడు. స్వామివారికి జలుబుచేస్తే దీక్షితులుగారికి తుమ్ములు వస్తాయి. అలాంటిది వారి సంబంధం - దీక్షితులు సంకోచిస్తూనే న్నాల్గుగడుగులు బామ్మవైపు వేశాడు.

"ఏం స్వాములారయ్యా బోడి సాములారు... పసివెధవకి ఎలా వాతలు తేలాయో చూడు... పైన చొక్కా వుంటేనే అంట్లవెధవ అయిపోయాడా అభం శుభం తెలీని పసిబిడ్డ...? ఆ మాటకొస్తే దేహశుద్ధి లేని వుండాకోర్లు చాలామందున్నారు మీ గుంపులో... చేతనైతే వాళ్ల చర్మాలు వొలిపించి తీర్థాలు పోయమను... ఊరిఖే బృహదారణ్యాలు భవద్గీతలూ వల్లిస్తే లాభం లేదు... మానికతో జొన్నలు కొలిస్తే బలం వస్తుందా? దంచాలి వండాలి తినాలి హరాయించుకోవాలి - అప్పడొస్తుంది బలం... ఔనా? మీ పీఠాయ్‌కి చెప్పు... నాకేం భయం లేదు... వీడి బోడిశాపం నన్నేం చేయదు..." - బుసలు కొట్టే బామ్మ మాటలకి దీక్షితులు బుర్ర తిరిగిపోయింది. పిలక తడుముకుంటూ పిల్లిలా జారుకున్నాడు. అయినా బామ్మ ఆగలేదు. "ధిక్కారము సైతునా అని వేమూరి గగ్గయ్యలా గుడ్లూ వీదూనూ... పిచికమీద బ్రహ్మాస్త్రం అనీ... ఒకపక్కనించి ఎకరాలు హరించిపోతున్నా తెలీడం లేదు... అరిశెల్ని అప్పాల్ని వదల్లేనివాడు అరిషడ్వర్గాల్నేం వదుల్తాడు...'
స్వాములారిని, మా నాన్నని కలగలుపుగా దీక్షితులు వెళ్లిన అరగంటదాకా బామ్మ తిడుతూనే వుంది.

రాత్రి అమ్మ నన్ను గట్టిగా కరుచుకుని కంటినిండా ఏడ్చింది. మూనె రాసింది. నాన్న రోజంతా అన్నం తినలేదు.

"ముందే వుండాలి నిగ్రహం... ఉపోషం వుంటే పిల్లాడి వాతలు పోతాయా... అంత తామసం కూడదు' ' అని బామ్మ మందలించింది. తలదించుకున్నారు గాని నాన్న మారు మాట్లాడలేదు.

స్వాములారి మీద కాదు యావత్తు పీఠంమీద బామ్మ కత్తికట్టింది. పాకశాలలో వంటవాడిమీద ధాష్టీకం చేసి నాలుగు చిట్టిగారెలు కొంగులో వేసుకొచ్చి వేడివేడిగా నాచేత తినిపించింది. దీక్షితుల్ని పనిమాలా పిలిచి "ఇదిగో మహానివేదన కాకుండానే చిట్టిగారెలు పిల్లాడికి పెట్టా... చెప్పుకో దిక్కున్నచోట... మొక్కకి చెంబుడు నీళ్లు పొయ్యడం... పక్షికి గుప్పెడు గింజలు జల్లడం, పశువుకి నాలుగు పరకలు వెయ్యడం, ఆకొన్నవాడికి పట్టెడన్నం పెట్టడం ఇదే నాకు తెలిసిన బ్రహ్మసూత్రం -" సవాలు చేసింది బామ్మ. పాపం దీక్షితులకి బామ్మంటే సింహస్వప్నం అయింది - ఎప్పుడు పిలిపిస్తుందో తెలీదు - ఏం తిడుతుందో తెలీదు.

రెండోరోజు సాయంత్రం వేదాంత సభలో నన్ను పిలిచి ఒళ్లో కూచోపెట్టుకున్నారు స్వామివారు. జామపండు యిచ్చి "మొత్తం తినాల్రా" అని తినిపించారు. నాకు పులిమీద కూచున్నట్టుంది. రుద్రాక్షలు గుచ్చుకుంటున్నాయి. అయినా ఎటూ కదలడానికి లేదు. తర్వాత మరికాస్త ముద్దుచేసి వారి పాంకోళ్లు తొడిగించి నడవమన్నారు. నేను ఠకా ఠకా చప్పుడు చేస్తూ సభలో తప్పటడుగులు వేస్తుంటే "ఏవమ్మో నీ మనవడు బాలకృష్ణుడు..." అన్నారు స్వాములారు పెద్దగా నవ్వుతూ. శిష్యులంతా ఆమోదిస్తున్నట్టు ముఖాలు వికసింపచేశారు.

"అంతా తమరి వాత్సల్యం... పసివాడి అదృష్టం" అంది బామ్మ. ఈ సంఘటన తర్వాత దీక్షితులు సుఖంగా ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు.

ఆ పీఠం మరోచోటికి తరలింది.

బొమ్మ మేలుకొలుపులు పాడుతూనే వుంది.

ముగ్గులు వేస్తూనే వుంది. కాని నా చిన్నతనం బామ్మ వీపు మీంచి జారిపోయింది. నా కంచం నాదే - నా మంచం నాదే. హైస్కూలు చదువులో పడ్డాను. ఇప్పటికే ఆలస్యం అయిపోయిందనీ, నాకు వడకపోగు వెయ్యాలనీ నిర్ణయించారు.

వారం ముందుగానే సందడి ప్రారంభమైంది. గురుపరంపరతోబాటు బంధుమిత్రులతో ఇల్లు నిండింది. మా అత్తయ్యా, మామయ్యా, వాళ్లమ్మాయి కల్యాణి వచ్చారు. కల్యాణికి పదేళ్లుంటాయి. ప్రతి ఇంట్లోలాగే మేనత్త కూతురు కాబట్టి "నీ పెళ్ళాం వచ్చిందిరోయ్" అని పాత సరసం ఆడారందరూ.

అత్తయ్య వస్తూనే బామ్మని చూసి "ఏమిటే అమ్మా అంతగా చిక్కిపోయావ్..." అని బాధ నటించింది.

"నేను చిక్కేదాన్ని కాదులేవే ఎవరికీ - నువ్వు బాధపడకు" అంది

వ్యంగ్యంగా బామ్మ.

"చూడు.. ఆ చేతులు పుల్లల్లాగా అయిపోయాయ్... బావిలో చేద వేసినపుడు ఆ మురుగు జారి నూతిలో పద్తుందేమో చూసుకో..." - సలహాగా అత్తయ్య అంటే -

"నువ్వు వెయ్యి చెప్ప లక్ష చెప్ప .... చచ్చినా నా చేతి మురుగు నీకివ్వను..." తెగేసినట్టు అన్నది బామ్మ.

అత్తయ్య కస్సున లేచింది ఆ మాటకి

"అంటే నీ ముష్టి మురుగు కోసం పడిఛస్తున్నానా..."

"ముష్టిది కాదది బంగారపుది - సుపీ అంటే రోకలి పోటని తెలుసు లేవే..." అంది బామ్మ.

"ఒక్కగానొక్క ఆడపిల్లని... కన్న కూతుర్ని ... దయాపేక్షలు లేవు. మీ పెట్టుపోతలకి మేం ఎప్పుడైనా ఏడ్చామా..." అని గద్గద స్వరంతో అత్తయ్య విజృంభించింది.

తల్లీకూతుళ్ళ వాదులాట విని అమ్మ లోపల్లోపల ఆనందపడ్డది. మాటా మాటా మరీ పెరక్కుండా నాన్న సర్దుబాటు చేశారు.

నా చెవిలో నాన్న బ్రహ్మోపదేశం చేశారు.

మెడలో జందెపు పోగు, చెవులకి బంగారు పోగులు నాకు కొత్త అలంకారాలైనాయి.

* * *

బాదం చెట్టు పండుటాకులు రాలుస్తూ కొత్త ఆకులు తొడుగుతోంది. తొర్రలో పాత చిలకలు ఎగిరిపోయి కొత్త చిలకలు వచ్చి వాల్తున్నాయి. బామ్మకి అరణంగా యిచ్చిన ఆవుదూడకి అయిదోకారు దూడ పుట్టింది.

కంటిచూపు తగ్గినా బాగా చెయ్యితిరిగిన బామ్మ ముగ్గులు గడి తప్పకుండా వేస్తూనే వుంది-

పీఠాధిపతుల తాకిడీ తగ్గింది. తాతలనాటి క్షేత్రాలు తరిగిపోయాయి. అంటుమామిడి తోట గృహస్థు పేరు మీద లేదిప్పుడు. దేవిడీకి గోడలు తప్ప పై పెంకులు లేవు. ఒంట్లో ఓపిక తగ్గినా బామ్మ మాట చురుకు తగ్గలేదు -

"మా ఉయ్యాల వెండి గొలుసుల్ని గున్న ఏనుగు మింగేసింది" అని చాలా సరసంగా చెప్పి నవ్వేది.

అమ్మకి అకాల వార్ధక్యం వచ్చింది. తడి చీరెల శిక్ష తప్పింది. నాన్న నిర్లిప్తంగా వుంటున్నారు. అప్పటి వైభవం లేదు అట్లాగని దరిద్రమూ లేదు. నాకు తెలిసిన వైభవం బామ్మ - బాదం చెట్టూ. అవి ఇప్పుడూ వున్నాయి.

"నాది అనుకుంటే దుఃఖం కాదు అనుకుంటే సుఖం" బామ్మ చెప్పిన బ్రహ్మ సూత్రం నిజమే అనిపించింది.

* * *

నా ఎఫ్.ఎ. పూర్తయింది. బందరులో సర్కారు ఉద్యోగం వచ్చింది.

అయినవీ కానివీ పెళ్లి సంబంధాలు రావడం మొదలైంది. మేనత్త కూతురు కల్యాణి ప్రస్తావన వచ్చింది. కాని బామ్మ ససేమిరా వద్దంది.

"ఆ పిల్ల పేరుకి కల్యాణేగాని వుత్త నత్తగవ్వ - దాని తల్లి గడుసు దయ్యం - దాంతో నువ్వు సుఖపడలేవ్ - పరాయి సంబంధమే చేసుకుందాం" అని బామ్మ స్పష్టంగా చెప్పింది. అత్తయ్యావాళ్లు కూడా నా కాళ్లు కడిగి పిల్లనివ్వడానికీ, పుట్టింటి బంధం నిలిచిపోవాలనీ ఏ మాత్రం ఆరాటపడలేదు. వాళ్లకి ఒక్కతే పిల్ల. కావలసినంత వున్నవాళ్లు. మా కిప్పుడు ఈనాములూ లేవు, నేను బారిష్టర్నీ కాదు.

చూసిన రెండు మూడు సంబంధాల్లో - చిన్నప్పుడు చదువు చెప్పిన నరసింహం పంతులుగారి ద్వారా వచ్చిన సంబంధం నచ్చింది. బామ్మకి మరీ

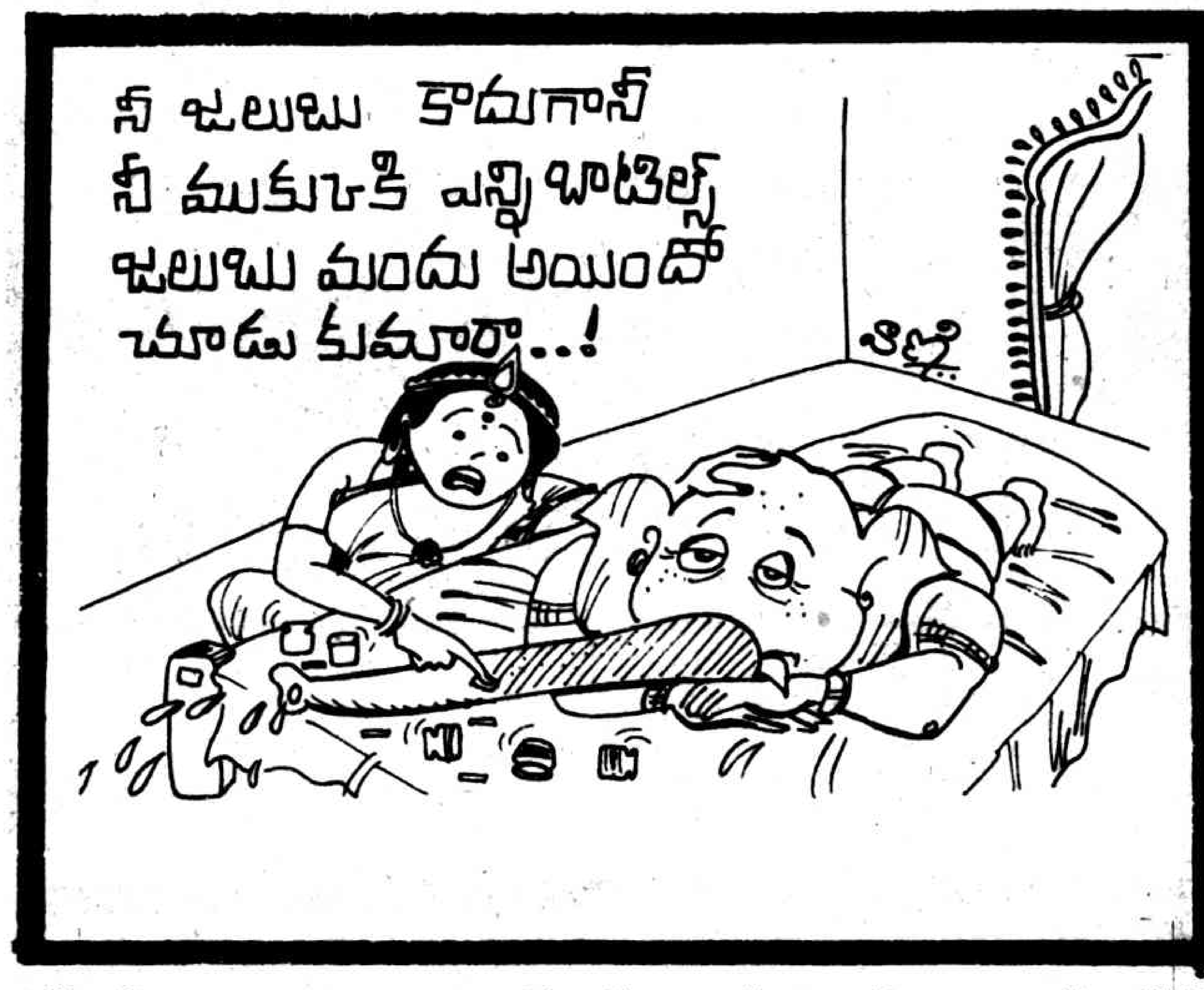

నచ్చింది. తాంబూలాల దాకా వచ్చాక నాలుగు కాసుల బంగారం దగ్గర తేడా వచ్చింది. అటూ యిటూ నరసింహంగారు మాటలు నడిపారు గాని చివరికది చిలికి చిలికి గాలివాన అయింది. పెద్దవాళ్ల మధ్య సొమ్ము కంటె పంతాలు అడ్డొచ్చాయి.

"పిల్ల పొందిగ్గా వుందిరా ... పచ్చగా దొరసానిలా వుంది... కళ్లు కజ్జికాయల్లా వున్నాయి... నాలుగు కాసుల బంగారం ఒక్క ముద్దుకి చెల్లు..." - అంటూ బామ్మ తెగ వూరించడం మొదలుపెట్టింది.

లోపల పంతం పెట్టుకుని పైకి మాత్రం 'హాడిష్టం' అని నాలిక చివర మాట అంటున్నారు అమ్మా, నాన్న.

నేను ఎటూ తేల్చుకోలేని స్థితిలో పడ్డాను.

బాదం చెట్టుకింద ఒంటరిగా కూచోబెట్టి బామ్మ హితోపదేశం మొదలుపెట్టింది -

"పిల్ల పేరు గాయిత్రి..."

"అయితే..."

"రోజూ పదిసార్లు పిలిచినా చాలు, పుణ్యం పురుషార్థం .... పది మందిలో పుట్టి పెరిగిన పిల్ల..."

"అయితే..."

"కష్టసుఖాలు తెలుస్తాయి... అరటి దూట కూర ఆవపెట్టి కమ్మగా వండుతుందిట... పెద్ద పెద్ద ముగ్గులు వేస్తుందిట..."

"అయితే...."

"ఒరే కోర్నాసీ దూటకూరకీ, ముగ్గులకీ బోలెడు ఓర్పూ, ఓపికా కావాలా - పనితనమూ వుండాలి... పిల్లకి రుక్మిణీ కల్యాణం కంఠతా వచ్చుట - టీకా తాత్పర్యంతో సహా" -

"అయితే..."

"అయితేనా? ఇష్టమైన వాడికోసం ఏదైనా చేసే జాణతనం వుందని... నువ్విట్టాగే మీనమేషాలు లెక్కేస్తూ కూచుంటే చివరికి ఆ పిల్లే నిన్ను లేవదీసుకుపోతుంది... సరేనా..." అంది నాకు రోషం తెప్పించాలని-

అయినా నేనేమీ చలించలేదు. మర్నాడు ప్రయాణం రోజు వెళ్లబోతూ నాన్న ముందు మౌనంగా నిలబడి మాట్లాడ్డానికి తటపటాయిస్తుంటే ఆయనే అందుకుని "నీ ఇష్టంరా నేనేం విధినిక్షేపాలిచ్చానని నీ మీద పెత్తనం చెలాయిస్తాను. నువ్వు అన్నివిధాలా స్వతంత్రుడివి... నీకు యిష్టమైతే మాదేవుంది.... వచ్చి పీటల మీద కూచుంటాం..." అన్నారు.

విషయం తేలిపోయింది.

రకరకాల ఆలోచనలతో రాత్రంతా నిద్రపట్టలేదు. బామ్మ ఒక రాత్రి వేళ చీకట్లో తడుముకుంటూ నా గదిలోకి వచ్చింది. నా మంచం మీద

కూచుంది. మెల్లగా లేపాలని తడుముతోంది- "లేచే వున్నాలే చెప్ప..." అన్నాను.

"నువ్వు నిద్రపోవని తెలిసే వచ్చాన్రా... చూడబ్బాయ్ మీ నాన్నకి ఆవేశం ఎక్కువ ఆలోచన తక్కువ... మీ అమ్మకి మొగుడు చెప్పింది వేదం - ఈ కోపతాపాలు నాల్రోజులుంటాయ్ ఆనక పోతాయ్... మిగిలేది నిక్షేపంలాంటి పిల్ల... అంచేత నిష్కర్షగా గాయిత్రినే చేసుకుంటానని తేల్చి మరీ వెళ్లు..."

నేను ఏమీ చెప్పకుండా అటు తిరిగి పడుకున్నాను.

"ఒరేవ్ అధిక మాసాలతో ఎనభై దాటేశా... నీ పెళ్లి చూడాలని ప్రాణం ఉగ్గపట్టుక్కూచున్నా... ఆ పిల్ల గోరింటాకుతో పారాణి పెట్టుకుంటే నీ

> ఆ పిల్ల గోరింటాకుతో పారాణి పెట్టుకుంటే
> నీ కాళ్లు పండాలి
> నువ్వు ఆకువక్క వేసుకుంటే
> అమ్మడి నోరుపండాలి.

కాళ్లు పండాలి - నువ్వు ఆకు వక్క వేసుకుంటే అమ్మడు నోరు పండాలి - అదీ ఇదీ అయి ఆనక మీ కడుపు పండాలి. నేను మళ్లీ నీ ఇంటికి రావద్దూ..." బామ్మ గొంతు జీరపోయింది. కన్నీటి చుక్క నా గుండె మీద వెచ్చగా రాలింది.

* * *

ఉద్యోగం ఊరు చేరగానే గాయిత్రి సంబంధమే ఖాయం చేయమని నాన్నకి మూడు ముక్కల ఉత్తరం రాశా - పోస్టు చేయకుండానే "ముహూర్తం నిశ్చయమైంది... వున్నపళంగా పదిహేను రోజులు సెలవుపెట్టి రమ్మ"ని టెలిగ్రాం వచ్చింది.

ఇంట్లో అడుగు పెడుతుండగానే బామ్మ ఎదురొచ్చి "దిగివచ్చార్రోయ్... నీలాంటి అల్లుణ్ణి వదులుకుంటారా.. ఏదో కాస్త బెట్టు చేశారు... పాపం వాళ్లదీ పెద్ద కుటుంబం - నాలుక్కాసులు ఒక్క ముద్దుకి చెల్లురా అంటే నువ్వూ విన్నావు కాదు... చివరకి మన నరసింహం సానుకూలం చేశాడు-" అని తెగ సంబరపడిపోతూ చెప్పింది.

నాన్న, అమ్మ దిగిరాకుండా మాట నెగ్గించుకున్నందుకు విజయగర్వంతో వున్నారు. ఎవరినీ నొప్పించకుండా కోరిన పిల్ల దొరికినందుకు "థాంక్ గాడ్" అనుకున్నాను. అది మా దొరవారి ఊతపదం.

* * *

కలతలూ కలహాలు లేకుండా పెళ్లి అయిపోయింది. ఒళ్లంతా కళ్లు చేసుకుని బామ్మ మా పెళ్లి చూసి ఆనందించింది. "ఒరేవ్ ఎప్పుడో నీ చిన్నప్పుడు స్వాములారి పల్లకీ ఎక్కించమని హటం చేశావ్ జ్ఞాపకం వుందీ? - ఇహ ఊరేగు బతుకంతా సుఖంగా అందరి కళ్లూ మీ మీదే వుండేట్టు ఊరేగండి" అని బామ్మ మా జంటని దీవించింది.

అక్కర తీరింది.

మర్నాడు "నా మనవడు నచ్చాడా పిల్లా" అని బామ్మ కొంటెగా అడిగితే - ఔను కాదు అనకుండా, "మీ మనవడు నాకిప్పుడు మూడొందల అరవై కాసులు బాకీ - ఎట్లా తీరుస్తారో ఏమో..." అందిట బుంగమూతి పెట్టి - పెళ్లికూతురు.

ఆ మాటకి అదిరిపడి "హాసి పిడుగా" అని బామ్మ గాయిత్రిని ముద్దుపెట్టుకుంది.

* * *

బందరులో కాపరం పెట్టాం - బామ్మ మాటలో చెప్పాలంటే ముగ్గులోకి దిగాం. ఒంటి గది - కొత్త కాపరం - బామ్మ దీవెనలా పూసల పల్లకీలో ఊరేగుతున్నట్టుంది.

ఆవిడ కాళ్ల గోరింటాకు అతడి కాళ్లకి ఎట్లా పండుతుందో అనుభవమైంది.

నేను తాంబూలం నమిల్తే గాయిత్రి నోరు ఎందుకెరుపెక్కెనో ఎరుకైంది.

బామ్మని బందరు వచ్చి నా దగ్గర వుండమన్నాను.

"నా వూరు నా నేల... ఇక్కడే మట్టయిపోవాలిరా... మీ అమ్మ దొడ్డ ఇల్లాలు... నాకేం తక్కువ జరగదులే-" అంది దర్జాగా.

బామ్మ చివరి క్షణాల్లో చూడ్డానికి వెళ్లాం. మాట స్పష్టత లేదు. "కొత్త కాపరం బావుందా" అని అడిగింది. ఇద్దరం తల వూపాం.

"కాపరం, కత్తిపీట కొత్తల్లో కంటె కొంచెం పదును పడ్డాకే బావుంటాయిరా..." అంది మాట పెగుల్చుకుని - మేం నవ్వితే బామ్మ పెదవి కదిలింది. ముఖం వెలిగింది. మా ఇద్దరి చేతులూ చేతిలోకి తీసుకుంది- "ఒక మొక్కకి చెంబెడు నీళ్లు... గింజలు... అన్నం పెట్టా... ఆ ఫలం నాకు దక్కింది. నా బతుకు హాయిగా వెళ్లిపోయింది.. నేను ఇపుడో.. కాసేపో.." - బామ్మ మాటలకి నాకు దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది.

"నిన్ను వదలి ఎక్కడికి పోతాన్రా వెర్రి నాగన్నా... అలా వెళ్లి కాసేపు పెత్తనం చేసి మళ్లీ నీ ఇంటికే వస్తాగా..." అంటూ ధైర్యం చెప్పి బామ్మ వెళ్లిపోయింది.

భరించలేనంత శూన్యం నాలో నిండుకుంది. అమ్మ నాన్న చుట్టం పక్కం దయ దేవుడూ అన్నీ, అంతా, అందరూ ఒక్కసారి వదలి వెళ్లిపోయినట్టయింది.

వెళ్లి పిచ్చిగా బాదం చెట్టు చుట్టూ తిరిగాను. డెభై ఏళ్ల ఆ పిచ్చి మొద్దుకి బామ్మ పోయిందని తెలియదు. రేపట్నించి చెంబెడు నీళ్లెవరు పోస్తారు? పై

> కాపురం, కత్తిపీట కొత్తల్లో కంటె
> కొంచెం పదునుపడ్డాకే బావ్నుంటాయి.

తొర్రలో కిలకిలలాడే చిలకలకి తెలియదు బామ్మ పోయిందని - రేపట్నించి గుప్పెడు గింజలు ఎవరు జల్లుతారు? చిన్నప్పుడు మేము చిరుతిళ్లు దాచుకున్న తొర్రలో చెయ్యిపెట్టి వెదికాను. దాన్నిండా బాదంకాయలు దాచి వున్నాయి. రేపట్నించి రాలిన బాదం కాయలు ఎవరు ఏరతారు?

బాదం చెట్టుని చుట్టుకున్న బామ్మ జ్ఞాపకాలు ఎన్నేళ్లయినా మర్చిపోలేను. ఆ చెట్టు నీడలో నా చిన్నతనం చెక్కుచెదరకుండా వుంది.

* * *

కర్మకాండ ముగిసింది. బామ్మ ఆరోప్రాణంగా చుసుకున్న బంగారు మురుగూ తూకానికి పెడితే అది గిల్టు నగ అని తేలింది. అమ్మ, నాన్న, అత్తయ్య అంతా మొహమొహాలు చూసుకున్నారు.

మనవడికి మంచి పెళ్లాం రావాలని బంగారు మురుగు కరిగించిందని వాళ్లకి తెలియదు. పెళ్లి పెద్దగా కథ నడిపిన నరసింహంపంతులుగారు చెప్పేదాకా నాకూ తెలియదు-

బామ్మ మా ఇంటికి వస్తుంది - అన్న మాట ప్రకారం ఆవిడ బంగారు మురుగు ఆవిడికే... ఘాయిత్రి సాక్షిగా.